

ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОТОТИПНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

На сучасному етапі мовознавчого поступу дедалі частіше у поле зору дослідників потрапляє питання про своєрідні характеристики мов. У своїх розвідках науковці виокремлюють спільні та відмінні риси у лексичних системах української та англійської мов (М. Куц, І. Сіняговська), досліджують синтаксичну спорідненість англійської, кримськотатарської та української мов (Н. Здоровець), окреслюють відмінності морфологічної системи англійської та української мов (Н. Лукащук, І. Ковальчук), аналізують основні принципи зіставлення мов (В. Бабич) та ін. Названі напрацювання авторів засвідчують неабияку актуальність досліджень на предмет визначення спільного та відмінного у споріднених та неспоріднених мовах.

Мета розвідки – схарактеризувати особливості імплементації раціональної прототипної ситуації у межах раціонального семантичного класу слів на матеріалі української, англійської та німецької мов.

У розвідці під раціональним семантичним класом слів розуміємо лексеми на позначення раціонального, обміркованого, розсудливого способу сприйняття світу людиною. Сам процес такого сприйняття відбувається у тих чи тих когнітивних обставинах, які разом іменуємо раціональною прототипною ситуацією.

У дослідженні виокремлюємо модель прототипної раціональної ситуації, в основу якої покладаємо єдність двох складників: характер вияву раціональної ситуації та характер учасників названої ситуації.

Локалізація раціональної ситуації представлена спільними для трьох мов вмістилищами, як-от: голова, розум, пор.: укр. *А в голові снували ся думки одна за одною, одна за одною, а кожна прикрійша, а кожна сумнійша* [3], *The thoughts in my head are talking to me* [11], нім. *Der nächste Gedanke in meinem Kopf war, dass ich ihn nach \$30.000 fragen werde* [11], а сама ситуація характеризується своєю тривалістю, пор.: укр. *Якщо нав'язливі думки тривають довго, посилюють тривогу, впливають на сон, роботу чи стосунки – це сигнал звернутися до фахівця* [5], англ. *My head is full of lingering thoughts* [9]; нім. *Beim Overthinking hingegen führt das Denken nicht zu einer Lösung, stattdessen wird endlos lang über eine Entscheidung nachgedacht, ohne voranzukommen* [12].

Есперієнцером прототипної раціональної ситуації в англійській, німецькій та українській мовах може бути як особа, пор.: укр. *Пізньої ночі Микула сидів біля вогнища і думав* [6]; англ. *She thought of her childhood when she saw the movie* [13]; нім. *Danielle denkt, dass du immer noch auf mich stehst* [11]; так і тварина, пор.: укр. *Особисто мені завжди подобалося думати, що тварини думають своєю мовою* [10]; англ. *Based on the knowledge we have, animals think, but their brain is not equipped to use language as it is understood by humans* [9]; нім. *Tiere können denken* [7]; чи рослина, пор.: укр. *А он соняшник як височенно вигнався, ще й голову схилив, наче*

зажурився і думає тяжкі думи [6]; англ. *Some of the most famous geniuses and great thinkers in the world have been vegetables* [9], нім. *Je detaillierter Pflanzen untersucht werden, desto deutlicher zeichnet sich ihre Intelligenz und Sensibilität. Pflanzen kommunizieren untereinander und rufen bei einem Angriff sogar «um Hilfe»* [8].

Отже, у трьох досліджуваних мовах семантичний клас раціональної лексики представлений у межах раціональної прототипної ситуації, яку характеризуємо як тривалу, що притаманна і тваринам, і рослинам, і людям, а в останніх вмістилицем раціональних думок слугує саме голова. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у більш детальному аналізі вияву прототипної раціональної ситуації для раціональних лексем української, англійської та німецької мов у зіставному аспекті.

Література

1. Бабич В. Зіставлення мов як спосіб вивчення. *Грамматика*. 19.09.2019. URL: <http://education-ua.org/ua/blogs/tema-1/1363-zistavlennya-mov-yak-sposib-yikh-vyvchennya-hramatyka> (дата звернення 10.10.2025).
2. Здоровець Н. Синтаксична структура мови: аналіз мовних систем (українська, англійська, кримськотатарська). *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. 2023. Вип. 4(9). С. 10–18.
3. Колцуняк М. На стрічу сонцю золотому. Скрантон, 1918. 234 с.
4. Куц М., Сіняговська І. Порівняльна лексикологія англійської та української. Конспект лекцій. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2021. 147 с.
5. Міщук М., Герасим'юк І. Тиснуть думки? Дещо про нав'язливе мислення. *mh4u.in.ua*. 15.12.2022. URL: <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/tysnut-dumky-deshho-pro-navyazlyve-myslennya/> (дата звернення 10.10.2025).
6. Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/> (дата звернення 10.10.2025).
7. Brantd R. Können Tiere denken? URL: <https://www.information-philosophie.de/tiere-denken.html> (Datum der Bewerbung: 10. März 2026).
8. Können Pflanzen fühlen und denken? URL: <https://www.ardsounds.de/episode/urn:ard:episode:e4e36b8e28fc3c88/> (Datum der Bewerbung: 10. März 2026).
9. Quora. URL: <https://context.reverso.net/> (date of application 10 March 2026).
10. Reddit. URL: <https://www.reddit.com/r/> (date of application 10 March 2026).
11. Reverso Conrtext. URL: <https://context.reverso.net/> (date of application 10 March 2026).
12. Struss R. Overthinking: Wenn das Denken ausser Kontrolle gerät. URL: <https://www.strussundclaussen.de/karriere-blog/beitraege/overthinking-wenn-das-denken-ausser-kontrolle-geraet/> (Datum der Bewerbung: 10. März 2026).
13. The Free Dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com/think> (date of application 10 March 2026).